

<http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

2. Воскресенский Н.А. Законодательные акты Петра I. Т. I. - Москва-Ленинград, 1945.

3. Ключевский Н.М. Императрица Екатерина II // Исторические портреты. - М.: Правда, 1990. - 624 с.

4. Кузнецова Н.Ф. Вопросы истории советского уголовного законодательства // Вестник Московского университета. - Серия 11: Право. - № 5. - 1991.

5. Музыченко П.П., Витман К.Н. История государства и права зарубежных стран. История государства и права России: Учеб. пособ. - Ч. II. - Харьков: Одиссей, 2001. - 640 с.

6. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времён до 1861 года / Сост. П.П. Епифанов, О.П. Епифанова. - М.: Просвещение, 1987. - 376 с.

Хімченко С.А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права НУ «ОЮА»
Надійшла до редакції: 16.02.2017

УДК 343.353

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Яцун М. М.

У статті досліджено історичні етапи розвитку та становлення законодавства щодо протидії перевищення влади або службових повноважень на території сучасної України: 1. Початок X ст. - середина XIII ст. охоплює час Київської Русі; 2. Початок XIV ст. - кінець XVI ст. пов'язано з входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої; 3. Початок XVIII ст. - початок XX ст. пов'язано з перебуванням України в складі Російської імперії; 4. Початок XX ст. - кінець XX ст. пов'язано з існуванням радянської влади; 5. Розпочинається з набуттям Україною незалежності й триває до теперішнього часу.

Ключові слова: історія, період, становлення, розвиток, законодавство, протидія, перевищення, повноваження.

В статтє исследованы исторические этапы развития и становления законодательства о противодействии превышению власти или служебных полномочий на территории современной Украины: 1. Начало X в. - Середина XIII ст. охватывает время Киевской Руси; 2. Начало XIV в. - Конец XVI в. связано с вхождением украинских земель в состав Великого княжества Литовского и Речи Посполитой; 3. Начало XVIII в. - Начало XX в. связано с пребыванием Украины в составе Российской империи; 4. Начало XX в. - Конец XX в. связано с существованием советской власти; 5. Начинается с обретением Украиной независимости и продолжается до настоящего времени.

Ключевые слова: история, период, становление, развитие, законодательство, противодействие, превышение, полномочия.

In the article the historical stages of development and establishment of legislation to combat abuse of power or authority on the territory of Ukraine: 1. Start the tenth century. - The middle of XIII century. covers the Kievan Rus; 2. Start XIV. - The end of the XVI century. due to the entry of Ukrainian lands in the Grand Duchy of Lithuania and the Commonwealth; 3. The beginning of the XVIII century. - Early XX century. due to the stay in Ukraine within the Russian Empire; 4. The beginning of the XX century. - The end of XX century. due to the existence of Soviet power; 5. begins upon Ukraine's independence and continuing to the present.

Keywords: history, period, formation, development, law, resistance, excess power.

Історичні екскурси є невід'ємною складовою будь-яких досліджень, оскільки допомагають з'ясувати основні етапи становлення та розвитку законодавства щодо розкриття та розслідування того чи іншого злочину, а в окремих випадках слугують зразком для вдосконалення чинного законодавства у цій сфері. Не є винятком і проблема протидії перевищення влади або службових повноважень працівниками правоохоронних органів [1, с. 65].

Як влучно відмітив С.О. Павленко, в сучасних умовах дедалі більшої актуальності набувають наукові дослідження історичних аспектів злочинів у сфері службової діяльності, врахування яких покращить роботу правоохоронних органів України при подальшому розробленні методичних рекомендацій щодо протидії цим злочинам. Саме це і зумовлює підвищення наукового інтересу до вивчення даної проблеми та заходів щодо її подолання не тільки з боку юристів, кримінологів, політологів, психологів а й істориків [2, с. 374].

Стан наукового розроблення. Дослідженням становлення та розвитку кримінального законодавства, спрямованого на протидію службовій злочинності в різні періоди існування нашої держави, займалися такі вчені: В.Я. Громко, М.Б. Головка, І.М. Даньшин, А.І. Долгова, К.П. Задоян, В.Н. Кудрявцев, О.А. Мартиненко, О.С. Новаков, Г.В. Перепелиця, С.О. Павленко, Т.І. Слуцька, І.О. Теличкін, А.Н. Трайнин, В.Г. Хашев, М.І. Хавронюк, Е.М. Кісілюк та інші.

Метою цієї статті є висвітлення періодів історико-правового становлення та розвитку законодавства щодо протидії перевищення влади або службових повноважень працівниками правоохоронних органів на території сучасної України.

Досліджуючи історію розвитку законодавства та стан дослідження питань відповідальності за вчинення службовою особою В.Я. Громко виокремлює такі періоди: Литовсько-Руський; радянський та сучасний період [3, с. 13-18].

Водночас Т.І. Слуцька вивчаючи генезис кримінальної відповідальності за перевищення влади або службових повноважень в Україні пропонує поділяти періоди, починаючи з часу становлення української національної державності (лютий 1917 р.) і закінчуючи ухваленням у 2001 р. чинного КК України, з метою з'ясування обставини, за яких з'явилося це поняття, і ті зміни, яких воно зазнало у своєму історичному розвитку. З огляду на таке, автор виділяє основні періоди: а) 1917-1922 рр.; б) 1922-1927 рр.; в) 1927-1960 рр.; г) 1960-2001 рр. [4, с. 9-10].

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

В свою чергу Е.Ю. Звягинцева досліджуючи історичний розвиток законодавства щодо кримінальної відповідальності за перевищення службових повноважень дійшла висновку, що кримінальне законодавство про відповідальність за вчинення даного злочину сягає своїм генетичним корінням кінця XV - початку XVI століть. Зокрема, дослідник відзначає, що перші норми такої відповідальності були закріплені в Соборному Уложенні 1649 року [5].

Вивчаючи перевищення влади як категорію адміністративного права Д.Б. Попиашвили зазначає, що вперше поняття «перевищення влади» як адміністративно-правове явище було застосовано в судовій практиці у Франції Державною Радою в першій половині XIX ст. Розширене тлумачення цим органом «exces de pouvoir» (перевищення влади) призвело до появи в другій половині XIX століття самостійного адміністративного позову про перевищення влади. Автор доходить висновку, що в даний час ця категорія використовується в доктрині практично всіх зарубіжних країн романо-германської правової сім'ї. В англо-саксонських країнах її аналогом виступає доктрина «ultra vires», яка в публічно-правових цілях використовується в процедурі розгляду «позову про судовий перегляд» (claim for judicial review) [6, с. 14].

Отже, проаналізувавши різні погляди вчених щодо виокремлення історичних етапів становлення та розвитку законодавства щодо протидії перевищення влади або службових повноважень, вважаємо за доцільне запропонувати власну періодизацію досліджуваного питання: 1. Початок X ст. - середина XIII ст. охоплює час Київської Русі. 2. Початок XIV ст. - кінець XVI ст. пов'язано з входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. 3. Початок XVIII ст. - початок XX ст. пов'язано з перебуванням України в складі Російської імперії. 4. Початок XX ст. - кінець XX ст. пов'язано з існуванням радянської влади. 5. Розпочинається з набуттям Україною незалежності й триває до теперішнього часу.

Розглянемо їх детальніше.

Звертаючись до історичних документів однієї з наймогутніших держав середньовічної Європи - Київської Русі - ми спостерігаємо безмежну владу князя над населенням тієї місцевості, де він мав «княжий престол». Повстання древлян проти князя Ігоря було, очевидно, одним із перших засвідчених у літописі заворушень народу проти перевищення влади. Як пише М.М. Карамзін, князь відправився в землю древлян і забув, що помірність є однією з чеснот влади, обклав їх важкою даниною. Зібравши дань, він знову повернувся і став вимагати ще. Тоді доведені до відчаю древляни зрозуміли, що потрібно умертвити хижого вовка або все стадо буде його жертвою. Вони вбили князя разом із його дружиною [7, с. 84-85; 8, с. 15].

Із зміцненням держави Київської Русі посилювалась і залежність східнослов'янських общин від княжої влади. Встановлювалися та збільшувалися побори та повинності на користь князя і його адміністрації. Так, уже в «Руській правді» Ярослава Мудрого визначалися розміри плати населенням представникам княжої влади, які стягували штрафи та спостерігали за мостами й бруківкою [9, с. 108]. З часом сталося трансформування організації збору податків та інституцій княжої влади. «Полюддя» заміняється більш урегульованим «кормлінням». Боярська аристократія, яка служила князю в «справах ратних» і виконувала поліцейські функції, отримувала у вигляді

нагороди посади правителів вотчин. Система кормління відкривала широкий простір для зловживання владою та насамперед для утиску населення різноманітними поборами.

Для того щоб покласти край цьому лиху, законодавець намагався врегулювати порядок намісницького управління, у результаті чого населення отримало можливість офіційно скаржитися на дії тих намісників, які «управу чинять сильно». Проте конкретні заходи юридичної відповідальності посадових осіб не передбачалися, указувалося лише на те, що «Бог буде їм суддею по другому пришестві Христовому» [10, с. 304-308].

Слушно з цього приводу зазначає Г.В. Перепелиця, що відсутність норм про відповідальність не свідчить про відсутність певних порушень із боку посадових осіб, корі здійснювали публічні функції. Такі порушення існували в зародковому стані і становили зловживання публічною владою [11, с. 404-408].

Після входження українських земель до складу Великого князівства Литовського (XIV ст.), а згодом до Речі Посполитої (1569), на них поширилася дія Литовських Статутів – основних законодавчих документів Великого князівства Литовського. Чимало ідей цих статутів були запозичені з правових норм і традицій Київської держави, зокрема з «Руської правди».

Відомі три Литовські Статути: Старий (1529), Волинський (1566) і Новий (1588). Ці своєрідні комплекси законів охоплювали усі сфери права. Вони продовжували діяти і після приєднання українських земель до Польської корони, більше того, після Люблінської унії їх дія була поширена і на Київщину, Брацлавщину, Волинь. Проте, вони не передбачали відповідальності за службові злочини, хоча охороні влади князя і шляхти приділялась значна увага [3, с. 12].

Із розпадом наприкінці XVIII ст. Речі Посполитої українські землі увійшли до складу Російської імперії. Із цього часу правоохоронна діяльність здійснювалась відповідно до російського законодавства.

Варто зазначити, що одним із перших документів, який був чинний на території України і передбачав кримінальну відповідальність службових осіб, був Судебник 1497 року [12].

В подальшому в законодавчих актах XVI - початку XIX ст. ст. зберігалася тенденція відповідальності окремих категорій службовців за перевищення влади. Зокрема, параграф 33 Артикула військового 1715 р. передбачав відповідальність офіцерів за насилля над підлеглими солдатами. В артикулі 183 під страхом смертної «кари» заборонялось відбирати гроші у людей, які проходять повз караул [13].

Поняття «перевищення влади» вперше було використано стосовно дій міністрів в параграфі 279 Спільної установи міністерств 1811 р. Перевищенням влади вважалися випадки: «когда министр, превысив пределы своей власти, постановит что-либо в отмену существующих законов, уставов или учреждений или же собственным своим действием и миновал порядок, для сего установленный, предпишет к исполнению такую меру, которая требует нового закона или постановления». У законах «Про злочини чиновників по службі», що складались з розд. V т. XV Зводу законів 1832, це поняття було поширювалось на всіх посадових осіб (Ст. 278) [13].

Що стосується перевищення влади безпосередньо

працівниками правоохоронних органів, слід відзначити, що відповідальність за вчинення таких злочинів регламентувалися: Уложенням «Про покарання кримінальні та виправні», 1845 р., Кримінальним уложенням «Про злочинні дії на службі державній та суспільній», які були чинні аж до жовтня 1917 р.

Попри це слід зауважити, що для цього періоду характерні численні зловживання з боку поліцейських чиновників, які неможливо було оскаржити, а шкода, спричинена діями таких працівників, не підлягала компенсації. Проведене дослідження О. А. Мартиненком та І. О. Теличкіним свідчить про те, що рядовий поліцейський склад у XIX ст. навіть формували на примусовій основі з числа низькопрофесійних осіб - армійських чинів, непридатних до служби внаслідок отриманих каліцтв [14]. Незадовільний стан поліцейської служби характеризує і невисока платня, яку отримували поліцейські чиновники. Зрозуміло, що за таких умов важко було уникнути зловживань з боку правоохоронців [15].

Реакцією на таку ситуацію стало створення у 1825 р. III відділення канцелярії його імператорської величності - контрольнонаглядового підрозділу, до функцій якого, серед іншого, належав нагляд за діяльністю адміністративнополіцейського апарату. Безпосереднє виконання цих функцій покладалось на жандармський корпус, керівники губернських управлінь якого щопівроку направляли звіти про діяльність поліції, які засвідчували не лише систематичні факти хабарництва, а й викривали існуючу систему поборів з мешканці [14, с. 44].

Згодом система контролюючих органів була розширена внутрішньовідомчими контролюючими інстанціями, серед яких було створено окремий підрозділ для проведення негласних ревізій та розслідування фактів зловживання місцевої поліції. Система контролю за діяльністю поліції давала змогу викривати факти порушень законності поліцейськими, у тому числі й зловживання, до яких вдавались високі поліцейські чини, що обіймали посади у великих містах. Однак зазначені заходи не привели до істотного зниження рівня порушень закону. Навпаки, до 1847 р. зловживання в поліції сягнули значних масштабів, загрожували подальшому функціонуванню держави, що потребувало негайного реформування поліцейських підрозділів [16].

Починаючи з 1880 р., служба в поліції почала здійснюватись на контрактній основі, потрапити на яку можливо було лише після проходження кандидатами вступних іспитів. Було також вжито низку заходів, спрямованих на покращення матеріального та соціального забезпечення поліцейських - збільшено розмір платні, встановлено пенсії, нагороди за вислугу років, пільги. Було зменшено кількість функцій поліції із одночасним розширенням її низового апарату у містах та повітах.

У 1892 р. було впроваджено механізм оскарження неналежного виконання своїх обов'язків та неправомірних дій з боку поліцейських до губернського правління, яке разом із створеною раніше жандармерією та прокуратурою виконували функцію «зовнішнього» контролю [14].

Поряд із реформами організаційноуправлінського характеру значна увага була приділена заходам правового характеру, спрямованим на зміцнення законності серед працівників поліції. Так, Уложення про покарання кримінальні та виправні містило розділ, присвячений протиправним діянням поліцейських - «Про злочини та

проступки чиновників поліції». Кримінальному покаранню підлягали поліцейські також за незаконне тримання під вартою, застосування сили до осіб, які тримались під вартою, застосування погроз чи інших незаконних методів під час слідства та ін. [17].

Окрім загальних видів покарань, які призначались за вчинення злочину, до поліцейських могли бути застосовані особливі види покарань та стягнень, серед яких - звільнення, відмова в посаді (заборона протягом трьох років вступати на державну чи громадську службу), вирахування з терміну служби, що дає право на отримання нагород, пенсії, відзнак, відсторонення від посади, пониження у посаді, арешт від трьох тижнів до восьми місяців, догана із занесенням до послужного списку, вирахування із платні, догана без внесення до послужного списку, зауваження. Як додаткове покарання могло застосовуватись опублікування прізвища засудженого через столичні та губернські відомості [18].

Нормативне закріплення отримали також вимоги, які висувались до особистості поліцейського, його поведінки на службі та у побуті, зовнішнього вигляду, а також встановлювались окремі норми службового етикету. Запровадження таких вимог спрямовувалось насамперед на підвищення поваги та довіри населення до поліції. Однак очікуваного результату ці нововведення не дали [19].

Незважаючи на проведені реформи, спрямовані на запобігання порушенням закону працівниками поліції, на момент ліквідації самодержавства загальний стан дисципліни в цій інституції був у край незадовільним, що, на думку вчених, мало такі причини: - формальний контроль з боку держави, який здійснювався через Правлячий Сенат, прокуратуру та жандармерію; недосконалий механізм відповідальності чинів перед законом; відсутність форм громадського контролю за діяльністю органів внутрішніх справ; нерозвиненість муніципальних поліцейських підрозділів; перевантаженість обов'язків поліції сторонніми функціями; недостатній рівень професійної підготовки особового складу та його матеріального забезпечення [20].

Докорінні зміни в досліджуваній сфері розпочалися після Жовтневої революції 1917 року. Вже на початку діяльності новоствореної міліції було зафіксовано значний сплеск рівня порушення законності щойно прийнятими на службу працівниками. Основною причиною цього явища стала провальна кадрова політика: до міліції наймалися усі бажаючі з робітників і селян із наднизьким рівнем освіти, при цьому виявлялись та звільнялись фахівці, які працювали в поліції раніше. Становлення кадрової політики відбувалось у дусі заперечення попереднього досвіду (в т. ч. й позитивного), методом спроб і помилок, що було логічним наслідком низького загальноосвітнього та професійного рівня працівників міліції, відсутності професійної етики.

В результаті чого, «на етапі становлення нової влади сувора воєнізація міліції, відсутність правової регламентації основних видів діяльності на тлі повального зубожіння населення дали такий сплеск правопорушень серед посадових осіб, що призвело до масового невдоволення населення. Так, наприклад, на початку 20-х років у громадській свідомості слова «міліція» та «злочинність» були синонімами» [21, с. 103]. Про це свідчать сотні випадків мародерства, грабунків і навіть переходу міліціонерів на бік банд. У 1920 р., наприклад, у Полтавській губернії частка злочинів, що скоїли пра-

цівники міліції, становила 60% від загальної злочинності, серед них 35% - перевищення влади, 18% - хабарництво, 9% - грабежі, 6% - убивства, 4% - вимагання й розтрата. Непоодинокими були й випадки побиття громадян при затриманні та на допитах [22, с. 351-352].

Зважаючи на суспільну небезпечність службових злочинів, мова про них ішла в багатьох законодавчих актах, наприклад, постановвах Совнаркому УРСР «Про заходи боротьби зі службовими злочинами», «Про боротьбу з хабарництвом». Судові й адміністративні органи республіки зобов'язувалися застосовувати посилені заходи покарання, у тому числі розстріл, за всі службові злочини, які підривали авторитет влади й викликали невдоволення широких верств населення [23, с. 273].

В особливих частинах Кримінальних кодексів Української РСР 1922 і 1927 рр. були самостійні глави «Посадові (службові) злочини», де в систематизованому вигляді давалося описання ознак таких складів злочинів, як зловживання владою, перевищення влади, бездіяльність влади, халатне ставлення до служби, дискредитування влади, посадове привласнення або розтрата, одержання хабара, провокація хабара, службовий підлог, розголошення відомостей, які не підлягали оголошенню, тощо.

В подальшому питання про суб'єкт посадових злочинів знову опинилося в центрі уваги радянських правознавців у 50-ті рр. У теорії кримінального права все більш наполегливо почали лунаєти голоси про те, що не всі службовці можуть бути суб'єктами посадових злочинів, оскільки поняття «службовець» ширше за поняття «посадова особа». Багато що з цих суджень увійшло до Кримінального кодексу УРСР, прийнятого 28 грудня 1960 р. та введеного в дію з 1 квітня 1961 р. Глава VII його Особливої частини «Службові злочини» включала в себе дев'ять статей, які містили визначення ознак службового злочину і службової особи (ст. 164), зловживання владою або службовим становищем (ст. 165), перевищення влади або службових повноважень (ст. 166), халатності (ст. 167), одержання хабара (ст. 169), посередництва в хабарництві (ст. 167), дачі хабара (ст. 170), провокації хабара (ст. 171), службового підлогу (ст. 172).

Суттєвою проблемою залишався рівень освіти працівників міліції - незважаючи на встановлення підвищених вимог до кандидатів на службу в органи внутрішніх справ наприкінці 1950х років, загальноосвітній рівень працівників міліції зростав надзвичайно низькими темпами, а кадрова робота взагалі була у занепаді [24].

Водночас кількість працівників внутрішніх справ, покараних за вчинення правопорушень, наприкінці 70х років ХХ ст. була доволі незначною, більше того, простежувалась тенденція зниження зазначеного показника протягом наступних десяти років. Найпоширенішими правопорушеннями серед правоохоронців цього часу були пияцтво, порушення соціалістичної законності, приховування злочинів та рукоприкладство [20].

Наступний період, який розпочався в середині 1980х років та був пов'язаний із закінченням епохи тоталітаризму, продемонстрував нагальну необхідність розробки нової концепції правоохоронної системи та суттєвої трансформації її соціальної ролі. Однак керівництво обрало для цього вже традиційний метод «чистки кадрів», який не відповідав вимогам часу та призвів до спустошення лав правоохоронців, тоді як вивільнені місця заповнювали особами, які не мали необхідного досвіду роботи [25].

З огляду на викладене доходимо під висновку, що по-

рушення принципів законності працівниками радянської міліції з різною інтенсивністю спостерігалось протягом усього періоду радянської епохи [14].

Розпад СРСР ознаменував собою принципово новий етап розвитку законодавства щодо протидії перевищення влади або службових обов'язків у 90-ті роки. Часи перебування та розпаду Радянського Союзу негативно позначилися на кадровій політиці правоохоронних органів: з міліції звільнялись не лише молоді правоохоронці, а й досвідчені співробітники, які шукали інші робочі місця через незадовільний рівень матеріального забезпечення. Таким чином, порушення принципів законності працівниками радянської міліції з різною інтенсивністю спостерігалось протягом усього періоду радянської епохи [14].

У Кримінальному кодексі України від 5 квітня 2001 року, що набрав чинності з 1 вересня 2001 р., збережено основні підходи до кримінально-правової оцінки злочинів у сфері службової діяльності. Водночас внесено й певні зміни. Так, у КК України 2001 р. вживається термін «службова особа», який за своїм змістом є ідентичним поняттю «посадова особа». Проте назва розділу XVII Особливої частини КК України 2001 р. «Злочини у сфері службової діяльності» є більш удалий, ніж назва глави VII «Посадові злочини» КК УРСР 1960 р., оскільки, по-перше, суб'єктами окремих злочинів, передбачених у цих розділах, можуть бути й не службові особи; по-друге, низка злочинів, які можуть бути вчинені лише службовими особами, знаходиться за межами розділу XVII КК України 2001 р. [26, с. 908].

21 лютого 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон № 746-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» (далі Закон № 746-VII) [27].

Цим Законом, зокрема, внесено зміни до статті 364 Кримінального кодексу (далі КК), відповідно до яких передбачається відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Також зі статті 364 виключено частину третю, якою передбачалась відповідальність за дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені працівником правоохоронного органу, з одночасною криміналізацією частини таких діянь новою редакцією статті 365 КК в межах перевищення влади або службових повноважень. Одночасно виключено статтю 365-1 щодо «Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», статтю 423 «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем» та статтю 424 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень». Аналіз переважної більшості статей КК України, що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення службових злочинів, свідчить, що норма про відповідальність за зловживання службовим становищем є родовою щодо інших норм про злочини у сфері службової діяльності, таких як перевищення влади чи службових повноважень працівником

правоохоронного органу, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, службове підбродження. Більшість науковців, наголошують на тому, що зазначені злочини є по суті особливими (спеціальними) випадками службових зловживань.

Загальними серед норм про злочини у сфері службової діяльності поряд з основним складом зловживання владою або службовим становищем слід визнати також перевищення влади або службових повноважень і службову недбалість. Ці склади злочинів співвідносяться між собою, як суміжні, оскільки мають не лише спільні, а й розмежувальні ознаки. Це, зокрема, впливає з аналізу диспозицій відповідних статей Особливої 2 частини КК в частині опису суспільно-небезпечних діянь, їх наслідків, а відтак і безпосередніх об'єктів складів злочинів.

З огляду на зазначене, важливо зауважити, що зміна редакції статті 365 КК України і встановлення кримінальної відповідальності за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, як спеціального суб'єкта, - є доцільною [28].

Література

1. Вереша Р.В., Сулима І.А. Історія розвитку інституту кримінальної відповідальності медичних та фармацевтичних працівників /Р.В. Вереша, І.А. Сулима // Вісник Академії адвокатури України - 2(27) - 2013. - С. 65 - 69.
2. Павленко С. О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: Історичний аспект / С. О. Павленко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - К., 2013. - Вип. 2 (87). - С. 373-383.
3. Громко В.Я. Вчинення злочину службовою особою як обставина, що обтяжує відповідальність за кримінальним правом України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Громко Володимир Ярославович. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. - 224 с.
4. Слуцька Т.І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Т.І. Слуцька. - К., 2010. - 21 с.
5. Звягинцева Е.Ю. Уголовно-правовая характеристика и проблемы квалификации преступления, предусмотренного статьей 268 УК РФ /Е.Ю. Звягинцева // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://server.n-l-i.ru:13_ZvyagincevaE.Y.pdf
6. Попиашвили Д.Б. Превышение власти как категория административного права: сравнительно-правовое исследование: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право; административный процесс» / Давид Борисович Попиашвили. - М., 2013. - 23 с.
7. Карамзин Н.М. Предание веков / Н.М. Карамзин. - М.: Правда, 1988. - 768 с.
8. Новаков О.С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності: дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.С. Новаков; Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2003. - 210 с.
9. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний. - К.: Либідь, 1992. - 512 с.
10. Российское законодательство X-XX веков: в 9 т. - М.: Юрид. лит., 1984. - Т. 1: Законодательство Древней Руси. - 1984. - 432 с.
11. Перепелиця Г.В. Службові правопорушення та їх суб'єкти за Руською правдою / Г.В. перепелиця // теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луганськ, 19-20.04.2012). - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. - С. 404 - 408.
12. Судебник 1497 года // Библиотека Якова Кротова [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://krotov.info/>

acts/16/2/ pravo_01.htm.

13. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. Т. 6: Законодательство первой половины XIX века / Под ред. О. И. Чистякова. М., 1988. С. 179.
14. Мартиненко О. А., Теличкін І. О. Запобігання злочинам серед працівників в органах внутрішніх справ України: міжнародні та національні аспекти: монографія / О. А. Мартиненко, І. О. Теличкін. - К.: Видво «Юридична думка», 2015. - 236 с.
15. Адрианов С. А. Министерство внутренних дел 1802-1902. Исторический очерк / С. А. Адрианов; Министерство внутренних дел. - СПб., 1901. - 230 с.
16. Некрасов В. Ф. Органы и войска МВД России. Краткий исторический очерк / Некрасов В. Ф., Борисов А. В., Детков М. Г. - М., 1996. - 464 с. - С. 26.
17. Таганцев Н. С. Уложение о наказаниях уголовных и исполнительных 1885 г. / Таганцев Н. С. - [изд. 18-е, дополн.]. - СПб., 1915. - 800 с. - Библиогр.: С. 526-534.
18. Сборник узаконений и распоряжений правительства, касающихся обязанностей полиции. - СПб.: Типография А. Бенке, 1880. - 1341 с. - Библиогр.: С. 41.
19. Чулков И. М. Систематический сборник узаконений для чинов городской полиции / Чулков И. М. - М., 1889. - 131 с. - Библиогр.: С. 5-7.
20. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди пер-сонала органов внутренних дел Украины: монография / Мартыненко О. А. - Х.: Изд-во ХНУВС, 2005. - 469 с. - Библиогр.: С. 96.
21. Мартиненко О.А. Корупція в органах внутрішніх справ: кримінологічний аналіз явища / О.М. Мартиненко // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. - К.: НДУ «Проблеми людини», 1999. - Т. 18. - 1999. - С. 101-108.
22. Михайленко П.П., Кондратьев Я.Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: у 3 т. / П.П. Михайленко, Я.Ю. Кондратьев. - К.: Генеза, 1997. - Т. 1: 1917-1925. - 1997. - 504 с.
23. История государства и права Украинской ССР (1917-1973) / отв. ред. Б.М. Бабий. - К.: Наукова думка, 1976. - 759 с.
24. Советская милиция: История и современность. 1917-1987 гг. - М.: Юрид. лит., 1987. - 336 с. - Библиогр.: С. 193
25. Правовые аспекты укрепления дисциплины и законности в органах внутренних дел: сб. науч. трудов / ред. кол.: В. А. Демиденко и др.; Министерство внутренних дел СССР; Киевская высшая школа им. Ф. Э. Дзержинского. - К.: НИ и РИО, 1985. - 193 с.
26. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Кантон, 2001. - 1104 с.
27. Закон № 746-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/746-18>.
28. Головка М.Б. Зміни до законодавства про відповідальність за службові злочини - вимоги сьогодення / М.Б. Головка // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/>.

Яцун М.М.,
ад'юнк
кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 13.02.2017